

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 vtrum consistat in appetitu, vel in iudicio rationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

est. quoniam per ipsam homo erga Deum seipsum ac proximum recte se habet: & pax, quae tranquillitatem animi ponit, charitati attributa superius est.

In eodem art. 1. in responsionibus argumentorum, nota quae diximus auctoritate firmari. Nam in responsione ad primum habes, quod humilitas est, cum aliquis considerans defectum suum tenet se inferioris esse. Et similiter in responsione ad quartum, quod quantumcumque perfectio ex relatione suae imperfectionis ad Deum, conuenit humilitas. Et in responsione ad quintum, quod humilitas, secundum quod est specialis uirtus, praecipue, hoc est, principaliter respicit subiectionem &c.

Super Quaestiones censuras sexagesime prima articulum secundum.

In artic. 1. eiusdem quaestiones dubium occurrit circa principium corporis articuli primi. Ad humilitatem proprie pertinet, ut aliquis reprimat seipsum ne fecerit in ea, quae sunt supra se. Et est ratio dubij, cum primo, quia obiectum pariter dicitur. In praecedenti namque articulo humilitas ex parte modi dif-

feruntur. **ARTICVLVS II.**
Humilitas consistit circa appetitum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videi quod humilitas non

est, dicendo, quod ad humilitatem pertinet refranare animum, ne immoderate tendat in excelsa. Hoc autem ex parte obiecti dicitur, quod ad humilitatem pertinet refranare hominem ne tendat ad ea, quae sunt supra se. Est autem hoc obiectum causa, quia ex parte modi manifesta est distinctio humilitatis a magnanimitate. sed ex parte obiecti non, ex quo utraque frenat hominem ne tendat in ea, quae sunt supra se. Tum secundo, quia ante hic sermo de his, quae sunt supra hominem secundum regulam magnanimitatis: aut de his quae sunt supra hominem secundum regulam humilitatis, aut de his quae sunt supra hominem simpliciter, & absolute. Non potest dici primum, quia talia ut sic, magnanimitati sunt propria. Nec secundum, quia communitate est omnibus appetitibus suae excedant, siue non, quod secundum humilitatis regulam apparetur, ut supra hominem, quia ad omnia humilis se habet, ut indignus. Unde per hoc dictum non haberetur appetibile proportionatum humilis, & superexcedens ipsum. Nec tertium, quia respectu appetibilium, quae simpliciter sunt supra hominem, sufficit magnanimitas, & sic humilitas non superflua. Nec potest saluari hoc dicendo, quod humilitas non superflua, quia opus est uirtute, quae habeat pro principali actu reprobationem animi, ne tendat in ea, quae sunt supra se. haec autem est humilitas, non magnanimitas. Hoc enim falsum est, quoniam nisi habeatur alia formalis ratio uirtutis, necessitas ista non sufficit ad multiplicandas uirtutes. Alioquin oporteret ponere in materia fortitudinis duas uirtutes, scilicet fortitudinem, cuius principalis actus est firmare contra timorem: & uiam aliam, cuius principalis actus esset frenare audaciam, quae uirtus fortitudo secundario actu frenet illam. Sic dicitur in proposito, quod quamuis magnanimitas secundario actu frenet animum ne tendat in ea, quae sunt supra se, oportet tamen ponere humilitatem, ut sit uirtus actu principali refranans hominem ne tendat in ea, quae sunt supra se. Quocirca licet verum sit, quod magnanimitas, & humilitas inter se sic differant, quod principalis actus illius est impellere, istius est reprimere, si tamen materia est eadem uirtutes, aliunde oportet necessitatem humilitatis ponere.

Ad haec ordine praeposito dicitur, quod sermo licet est de his, quae sunt supra se simpliciter, & absolute. Et conceditur, quod humilis, & magnanimus conueniunt in materia, pro qua

ut uterque tendit in magna, & reprimat se ab his, quae sunt simpliciter, & absolute supra se. Reprimat enim incipientem in uia Dei a praesumptione operum perfectorum, sicut grammaticum ab orando, quod est actus superioris facultatis, & huiusmodi: sed differentia consistit in ratione reprimendi. Nam magnanimus reprimat se ab his, quae sunt supra se ea ratione, quia collatione facta totius, quod in se est ad illud, inuenit se impariorem illi. Humilis autem ea ratione, quia tendere in illa aduertitur subiectioni sui ad Deum. & id quod Dei est: ita quod tam humilis ut sic, quam magnanimus ut sic, habet cogitationem, & eorum quae sunt simpliciter, & absolute supra se, & infra se, & commenturata sibi. Sed in regulis, & appetitu regulato est differentia: quia magnanimus sumit regulas suas ad prosequendum, & uirtutum ex ipso bono rationis in prosequendo proportionata, & maloratiois, si prosequereur quae supra, aut infra essent: humilis autem ad eadem tendit, & eadem uirtutem, & propterea dictum est, quod supponit non magnanimitatem, sed id quod magnanimitatis est, scilicet ipsa commenturata excedentia, aut excessa:

consistat circa appetitum, sed magis circa iudicium rationis. Humilitas enim superbiae opponitur: sed superbia maxime consistit in his, quae pertinent ad cognitionem dicitur. Greg. 3. 4. Moral. * quod superbia cum exterius uis que ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur: unde & in Ps. 130. dicitur, Domine, non est exaltatum cor meum, neque clati sunt oculi mei. Oculi autem maxime deferuntur cognitioni: unde uidetur, quod humilitas maxime sit circa cognitionem, per quam de se aliquis aestimat parua.

¶ 2. Praet. Aug. dicit in lib. de uirg. * quod humilitas pene tota disciplina christiana est. Nihil ergo quod in disciplina christiana continetur, repugnat humilitati. sed in disciplina christiana admonemur ad appetendum meliora, sicut illud 1. ad Corinth. 12. Aemulamini charismata meliora, ergo ad humilitatem non pertinet reprimere appetitum arduorum, sed magis estimationem.

¶ 3. Praet. Ad eandem uirtutem p. sed regulas sumit ex bono diuinae reuerentiae, hoc est, ex collatione eius, quod sui est ad Deum, & id quod Dei est. Et quia ad hoc, quod homo in hoc exilio caelestis patriae, cuius perfectus uirtute huius uia sit, maxime exigit, quod recte se habeat tam in intellectu practico, quam affectu, & operatione secundum collationem imperfecti sui ad Deum, & id quod Dei est, quoniam huiusmodi collationis subiectione ne praetermissa, in inuita ruet: malitiam humilitas hinc ultra magnanimitatem, & alias uirtutes necessaria est. Et per haec patet solutio secundae objectionis.

¶ Ad primam autem dicitur, quod diuersas dictionum non pariter obiectum, sed auget claritatem: quoniam prius notum tantum erat humilis modus tendendi in excelsa, quia scilicet humilitas moderat, hoc est, ut indigni, tendere facit in excelsa. Nunc uero declaratum est, quod etiam obiectum, in quod tendit humilis, est moderatum, hoc est, non supra se simpliciter & absolute, ut ex utraque simul iuncta doctrina habeas, quod humilis sic ad omnia se habet ut indignus, quod tamen non nisi ad commenturata sibi absolute tendit, & ad illa tendit ut indignus.

In eodem artic. 2. in responsione ad secundum nota duo. Primum est, quod supra dixi, quod quia humilitas moderatur ipse, quae est boni ardui possibilis, oportet, quod alicui potentia innaturatur, quia mediante illud adipiscendum, seu conferendum speret. Et quia innaturatur auxilio Dei, & eius quod Dei est: ideo contra humilitatem esse dicitur, quod aliquis ad maiora tendat ex confidencia propriarum uirtutum. Secundum est, quod in littera per ly maiora, non intelligas nisi illa, de quibus est sermo in argumento, hoc est, dona Dei meliora, aliter humiles praesumptiuos faceres ad quaeque maiora. Et rursus, quia auxilium diuinum ordinatum est, quia quae a Deo sunt, ordinata sunt, ut dicitur Roman. 13. ideo humilis ad charismata meliora si tendit, innixus opem diuinam affuturam ad meliora dona: & non quod attendit inchoans ea quae perfectorum sunt, ut multi incipientes in uia Dei statim ad contemplationis quietem student uolare. in quo non solum imprudenter, sed superbe agunt, non mensurantes seipsum, & uehementer errant, ac periculose. Debent enim ad meliora ordinatim procedere, prius domando proprias passiones, ac operationes exteriores, & post frequentes uictorias in campo

Lib. 34. Moral. cap. 6. in princ.

¶ 3. in medio, tom. 6.

campo subactis hostibus, ad montem quiete contemplationis ascendere. Simile quid accidit his, qui seipfos non castigant, & ad praedicandum alijs, aut ad regendum alios se ingerunt. Non est horum aliquid emulari charitativa meliora per auxilium diuinum, sed praesumptiuolum esse.

In responsione ad tertium eiusdem art. dicitur ex Martino ubi supra, occurrit contra hanc responsionem, arguente. Primo, quia aut loquitur de eadem ratione communi, aut propria. Non de communi, quia sic etiam in presumptione spei, & firmitate contra desperationem inuenitur una eorum ratio, puta bonum rationis. Nec de propria, quia sic vnicuique est sua propria ratio tam in timore, quam in audacia, tam in spe, quam in desperatione: alioquin non esset propria alicui, sed eorum pluribus. Secundo, quia falsum est, quod illa ratio assignata in fortitudine sit eorum timori, & audaciae. Nam haec ratio, scilicet bonum rationis, est periculis mortis praefertendum, non est ratio firmandi audaciam, sed magis excitandi audaciam. Numquam enim quis ab audendo retrahitur per illam rationem. Tertio, quia ratio assignata in magnanimitate contra desperationem est communis utriusque actui, scilicet desperationi, & spei. Nam ratio ista, Bonum incompetens, & debitum est adimpleendum, non solum firmat contra desperationem, sed refranatur contra spei. Quarto, quia etiam alia ratio assignata ex diuina reuerentia est eorum utriusque actui. Nam sicut ex reuerentia diuina non plus sibi quis attribuit, quam sibi competat secundum gradum fortitudinis ad Deum, ita ex eodem fine homo contemnat, & negligat, quae habet a Deo, sed eis utatur, quae habet ab eo.

In li. de poenitentia, c. t. parum a meo, tom. 9.

Art. praeced.

¶ 4. Praet. Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultum: dicit enim quod humilitas est habitus non superabundans sumptibus, & preparationibus, ergo non est circa motum appetitus.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro de poenitentia, quod humilis est, qui eligit habitare in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum: sed electio pertinet ad appetitum, ergo humilitas consistit circa appetitum magis quam circa aestimationem.

RESPOND. Dicendum, quod sicut supra dictum est, ad humilitatem proprie pertinet, ut aliquis reprimat seipsum, ne feratur in ea quae sunt supra se. Ad hoc autem necessarium est, ut aliquis cognoscat id, in quo deficit a proportionem eius, quod suam virtutem excedit: & ideo cognitio propriae defectus pertinet ad humilitatem, sicut regula quaedam directiua appetitus: sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. Et ideo dicendum est, quod humilitas proprie est directiua, & moderatiua motus appetitus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod extollentia oculorum est quaedam signum superbiae, in quantum excludit reuerentiam, & timorem. Conseruerunt enim timorem, & uerecundati maxime oculos deprimere, quasi non audentes se alij comparare. Non autem ex hoc sequitur, quod humilitas essentialiter circa cognitionem consistat.

est alia, & alia ratio. Hanc affirmantiam non negat, aut inferre illam, erat, & conuenit. Et ut uno verbo explicetur, materia periculorum mortis, circa quae una tantum ratio firmandi, & firmandi...

AD SECUNDUM dicendum, quod tendere in aliqua maiora ex propriarum uirium confidentia, humilitati contrariatur. Sed quod aliquis ex confidentia diuini auxilij in maiora tendat, hoc non est contra humilitatem, praeterquam cum ex hoc aliquis apud Deum exaltetur, quod est magis per humilitatem subicit, unde Aug. dicit in lib. de poenitentia. Aliud est leuare se ad Deum, aliud est leuare se contra Deum. Qui ante illum se proicit, ab illo erigitur, qui aduersus illum se erigit, ab illo proicitur.

AD TERTIUM dicendum, quod in fortitudine inuenitur eadem ratio refragandi audaciam, & firmandi animum contra timorem. Vtriusque enim ratio est ex hoc, quod homo boni rationis debet periculis mortis praefere in refragando praesumptionem spei, quod pertinet ad humilitatem: & in firmando animum contra desperationem, quod pertinet ad magnanimitatem. Est & alia ratio. Nam ratio firmandi animum contra desperationem, est adeptio propriae boni, ne scilicet desperando homo se indignum reddat bono, quod sibi competebar: sed in reprimendo praesumptionem spei, ratio praecipua sumitur ex reuerentia diuina, ex qua contingit ut homo non plus sibi attribuat, quam sibi competat: secundum gradum quem est a Deo sortitus. Unde humilitas proprie ut importat subiectionem hominis ad Deum, hoc Aug. in lib. de sermo. Domini in monte, humilitatem, quam intelligit per paupertatem...

¶ 4. Praet. Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultum: dicit enim quod humilitas est habitus non superabundans sumptibus, & preparationibus, ergo non est circa motum appetitus.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro de poenitentia, quod humilis est, qui eligit habitare in domo Domini, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum: sed electio pertinet ad appetitum, ergo humilitas consistit circa appetitum magis quam circa aestimationem.

RESPOND. Dicendum, quod sicut supra dictum est, ad humilitatem proprie pertinet, ut aliquis reprimat seipsum, ne feratur in ea quae sunt supra se. Ad hoc autem necessarium est, ut aliquis cognoscat id, in quo deficit a proportionem eius, quod suam virtutem excedit: & ideo cognitio propriae defectus pertinet ad humilitatem, sicut regula quaedam directiua appetitus: sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter. Et ideo dicendum est, quod humilitas proprie est directiua, & moderatiua motus appetitus.

